

І. Ліхараў, аспірант.

Навуковы кіраўнік – С. В. Зыгмантовіч,

кандыдат педагагічных навук, дацэнт

ПАДРЫХТОЎКА БІБЛІЯТЭКАРАЎ СЯРЭДНЯЙ КВАЛІФІКАЦЫІ Ў БССР У ПАСЛЯВАЕННЫ ЧАС (1944–1961)

Як сведчыць галіновая статыстыка, сярэдняю бібліятэчную адукацыю маюць 40% работнікаў публічных бібліятэк [7]. Базавай установай адукацыі па падрыхтоўцы спецыялістаў бібліятэчна-інфармацыйнай сферы сярэдняга звяна з'ўляецца Магілёўскі дзяржаўны бібліятэчны каледж імя А. С. Пушкіна. Як і любая навучальная ўстанова, каледж знаходзіцца ў пастаянным пошуку кропак росту і шляхоў абнаўлення адукацыі, што актуалізуе пытанне аналізу не толькі сённяшняга стану адукацыйнага працэсу, але і зварот да гісторыі.

Гісторыя развіцця бібліятэчнай адукацыі на Беларусі знайшла сваё адлюстраванне ў шэрагу прац, у тым ліку такіх навукоўцаў, як Н. В. Алянюк [5], М. І. Пакала [6], І. Б. Сіманаўскага [8] і інш. У большасці выпадкаў пры аналізе праблем бібліятэчнай адукацыі разглядаецца падрыхтоўка спецыялістаў вышэйшай кваліфікацыі; адсутнічае грунтоўны аналіз дынамікі зместу сярэдняй бібліятэчнай адукацыі.

У 1944 г. на базе Рэспубліканскага культасветвучылішча была адноўлена дзейнасць дзённага бібліятэчнага аддзялення, а годам пазней – завочнага.

У 1945 г. старшыня Камітэта па справах культурна-асветных устаноў пры СНК БССР П. Лютаровіч накіроўвае ў рэспубліканскі ўрад ліст, у якім адзначалася, што «...у большасці бібліятэк рэспублікі працуюць малападрыхтаваныя таварышы, якія не ўмеюць апрацаваць кнігу па правілах бібліятэчнай тэхнікі, наладзіць неабходнага ўліку і справаздачнасці, улічыць запыты чытача. Для ўсёй сеткі бібліятэк у цяперашні час неабходна каля двух тысяч бібліятэкараў сярэдняй кваліфікацыі, у наступныя гады гэта патрэбнасць будзе яшчэ болей узростаць» [4, воп. 3, спр. 104, л. 164].

Неабходнасць базіравання тэхнікума ў сталіцы Савецкай Беларусі тлумачылася наўнасцю «дастатковай колькасці вы-

сокакваліфікаваных выкладчыцкіх кадраў» [4, воп. 3, спр. 104, л. 164].

Вынікім разгляду дакладной запіскі стала ўрадавае рашэнне аб адкрыцці ў 1946 г. рэспубліканскага бібліятэчнага тэхнікума ў Мінску [4, воп. 3, спр. 79, л. 197].

У адпаведнасці з Наменклатурай пасадаў бібліятэчных работнікаў, асобы з сярэдняй спецыяльнай адукацыяй маглі прэтэндаваць на замяшчэнне наступных пасадаў: загадчык структурнага падраздзялення бібліятэкі (у выключных выпадках), бібліятэкар, бібліёграф [3, воп. 1, спр. 12, л. 58]. Тым жа нарматыўным актам прадугледжваліся пасады памочніка бібліятэкара (для асоб з сярэдняй адукацыяй) і бібліятэчнага тэхніка (для асоб з сямігадовай адукацыяй) [3, воп. 1, спр. 12, л. 58].

Хранічнай праблемай бібліятэчных тэхнікумаў ССРСР, у тым ліку і Мінскага, была дрэнная матэрыяльна-тэхнічная база. Менавіта з гэтым звязаны пераезды тэхнікума ў 1946 г. у Магілёў, у 1948 г. – у Мінск, у 1961 г. – зноў у Магілёў [1].

У 1950 г. у мэтах «паляпшэння справы падрыхтоўкі бібліятэчных кадраў усіх ведамстваў і арганізацый рэспублікі» пры тэхнікуме было адкрыта завочнае аддзяленне [4, воп. 3, спр. 483, л. 342].

Вывучэнне перапіскі тэхнікума з вышэйшайшымі партыйнымі і дзяржаўнымі органамі і вучэбна-метадычнай дакументацыі дазваляе вылучыць характэрныя рысы арганізацыі навучальнага працэсу таго часу.

Па-першае, жорсткая цэнтралізацыя кіраўніцтва навучальнай установай і права вышэйшайшых органаў на апэратыўнае ўмяшальніцтва непасрэдна ў падрыхтоўку кадраў. У 40–50 гг. ХХ ст. прызначэнне і звальненне педагагічных работнікаў у першыя гады афармлялася загадам старшыні Камітэта па справах культурына-асветных устаноў пры СНК БССР.

Пытанні развіцця бібліятэчнага тэхнікума неаднаразова разглядаліся на калегіях Камітэта па справах культурына-асветных устаноў. Так, па выніках калегіі 1951 г. планавалася рэалізацыя шэрагу мер па ўдасканаленні вучэбна-выхаваўчага працэсу тэхнікума: стварэнне гуртка бібліяграфіі, перавод двух высокакваліфікаваных супрацоўнікаў Дзяржбібліятэкі імя У. І. Леніна БССР на пасады выкладчыкаў спецыяльных дысцыплін, выкарыстанне спецыялістаў, якія прыежджалі на бібліятэчны факультэт Мінскага педагагічнага інстытута чытаць лекцыі, для павышэння кваліфікацыі выкладчыкаў спецыяльных дысцыплін і інш. [3, воп.

1, спр. 134, л. 24–25] А студзенская калегія саюзнага Камітэта па справах культурна-асветных устаноў 1952 г. на падставе вывучэння дзейнасці шэрагу бібліятэчных тэхнікумаў адзначыла, што «галоўная задача бібліятэчнага тэхнікума – рыхтаваць спецыялістаў бібліятэчнай справы, узброеных ведамі асноў марксізма-ленінізма, агульнаадукацыйных дысцыплін, а таксама веданнем кніг, зместу і метадаў бібліятэчнай работы і ўменнем выкарыстоўваць гэтыя веды ў практычнай рабоце масавай бібліятэкі» [3, воп. 1, спр. 144, л. 25–26].

Саюзныя і рэспубліканскія органы кіравання актыўна карысталіся правам праверкі стану арганізацыі навучальнага працэсу ў сярэдніх спецыяльных навучальных установах, у тым ліку і бібліятэчнага тэхнікума. Так, падчас праверкі Мінвуза СССР, што адбылася ў 1954 г., былі адменены вынікі вясенняй экзаменацыйнай сесіі ў сувязі з выяўленнем «недазволенах вучэбных матэрыялаў» [1].

Па-другое, у дадзены перыяд назіраецца паступовая змена тэрмінаў навучання. У першыя пасляваенныя гады ва ўмовах крытычнага недахопу працоўных рэсурсаў ва ўсіх галінах народнай гаспадаркі падрыхтоўка бібліятэкараў адбывалася па гадзічнай праграме, у 1953 г. бібліятэчныя тэхнікумы СССР перайшлі на паўтарагадовы тэрмін навучання на базе дзесяці класаў, а з 1957 г. – на звыклыя два гады навучання [8, с. 25].

Па-трэцяе, у гэты перыяд былі закладзены прынцыповыя асновы зместу падрыхтоўкі бібліятэчных кадраў сярэдняга звяна, а менавіта: вылучэнне трох базавых дысцыплін – «Бібліятэказнаўства», «Бібліяграфія», «Арганізацыя бібліятэчных фондаў і каталогаў»; моцная літаратурная падрыхтоўка – гэта блок дысцыплін «Руская (сусветная) літаратура», «Беларуская літаратура», «Дзіцячая літаратура»; вывучэнне асноў бібліятэчна-клубнай работы. Гэтыя асновы актуальныя і сёння.

Па-чацвёртае, у 1950-я гг. упершыню былі зроблены спробы інтэграцыі вышэйшай і сярэдняй бібліятэчнай школы – некалькі разоў адбываўся набор у спецыяльную групу на базе агульнай сярэдняй адукацыі, выпускнікі якой маглі на ільготных умовах паступаць на бібліятэчны факультэт Мінскага педагагічнага інстытута.

За перыяд з 1948 г., калі адбыўся першы выпуск бібліятэчных работнікаў, і да 1961 г. у бібліятэчным тэхнікуме былі падрыхтаваны каля 1500 спецыялістаў [1]. Дарэчы, у той час

тэхнікум быў даволі прываблівым для абітурыентаў, конкурс у ім быў не ніжэй за конкурс на гістфак БДУ. Азы бібліятэчнай прафесіі засвойвалі будучыя яскравыя пісьменнікі і літаратуразнаўцы: Аляксей Каўка, заслужаны работнік культуры Беларускай ССР Алесь Махнач (удзельнік абароны Брэсцкай крэпасці), Аляксей Чаркасаў, Рыгор Юркевіч, былі такія і сярод выкладчыкаў, напрыклад, прафесар Сцяпан Александровіч, тэатралаў – заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Тамара Шашкіна.

Такім чынам, можна сцвярджаць, што для этапа пасляваеннага аднаўлення падрыхтоўкі бібліятэчных работнікаў сярэдняга звяна характэрны наступныя рысы: стварэнне профільнай ССНУ – бібліятэчнага тэхнікума (адкрыццё якога планавалася яшчэ ў 1935 г.) і пільная ўвага да яго развіцця з боку цэнтральных органаў кіравання; павелічэнне тэрмінаў навучання з аднаго года да двух; фарміраванне прынцыповых асноў зместу падрыхтоўкі спецыялістаў; першапачатковыя спробы інтэграцыі вышэйшай і сярэдняй бібліятэчнай школы.

---

1. Архіў установы адукацыі «Магілёўскі дзяржаўны бібліятэчны каледж імя А.С.Пушкіна».

2. Дзяржаўны архіў Магілёўскай вобласці. – Ф. 1848. Магілёўскі бібліятэчны тэхнікум імя А. С. Пушкіна.

3. НАРБ. – Ф. 790. Камітэт па справах культурна-асветных устаноў пры Савеце Народных камісараў Беларускай ССР.

4. НАРБ. – Ф. 7. Савет Народных камісараў БССР.

5. *Олянюк, Н. В.* Подготовка и повышение квалификации библиотечных кадров в БССР : история, современное состояние и перспективы : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 05.25.03 / Н. В. Олянюк ; Моск. гос. ин-т культуры. – М., 1991. – 16 с.

6. *Покало, М. И.* История библиотечного дела в БССР / М. И. Покало. – Минск : Выш. шк., 1986. – 198 с.

7. Публичные библиотеки: статистика // Интернет-портал Национальной библиотеки Беларуси. – URL: <http://www.nlb.by/portal/page/portal/index/content?lang=ru&classId=D8CEF5DCE78944069024A43C379192C0>. – Дата обращения: 01.03.2013.

8. *Симановский, И. Б.* Развитие библиотечного дела в БССР, его итоги и перспективы к 40-летию Великой Октябрьской социалистической революции

/ И. Б. Симановский // 40 лет библиотечного строительства в СССР : докл. науч. конф., 23–26 дек. 1957 г. – М., 1958. – С. 191–286.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ